

Motion till riksdagen

1988/89:Ub206

av Ann-Cathrine Haglund m.fl. (m)

Elevers och föräldrars rätt att välja skola

I Bakgrund

När dagens sjuåringar börjar skolan, beger sig de flesta till den skola som anvisats dem - inte till den skola de tillsammans med sina föräldrar har valt. Ett resonemang om val av skola förekommer mycket sällan i svenska hem. Föräldrarna och den blivande eleven skulle, om de fått chansen, kanske ha valt en skola med åldersblandade grupper på lågstadiet eller en som ligger nära föräldrarnas arbetsplatser. Kanske skulle de ha föredragit en skola som särskilt betonar språk eller matematik i undervisningen. Kanske hade de föredragit en skola med Montessori- eller Waldorfpedagogik eller en skola med kristen inriktning.

Vi anser att statsbidragen i princip bör följa elevens val av skola, vare sig detta är ett val inom det offentliga skolsystemet eller ett val av en fristående skola.

Ett elevbaserat statligt bidragssystem kan tillsammans med en mer flexibel hållning när det gäller de kommunala bidragen skapa en reell valfrihet för elever och föräldrar. Med en sådan valfrihet blir attraktiva skolor efterfrågade, vilket i sin tur skapar ett tryck att förbättra verksamheten på övriga skolor. Ett fritt val av skola innebär i kombination med ett elevbaserat bidragssystem en stimulans för skolverksamheten som sådan.

Regeringen hävdade i propositionen om skolans styrning att den grundläggande valfrihetsfrågan på utbildningsområdet är möjligheten att få en ungdomsutbildning av sådan omfattning och kvalitet att den skapar frihet för den enskilde att fritt välja studieväg och yrke. Vidare ansåg regeringen att Sverige har generösa regler för godkännande av fristående skolor.

Vi delar inte denna uppfattning. Enligt vår mening bör elevers och föräldrars önskemål om skolgång vid fristående skola vara grund för statligt bidrag. Med regeringens försåtliga formuleringar kan man tro att det är fritt fram att etablera nya skolor. Så är inte fallet och heller inte avsikten.

Gällande bestämmelser för såväl val av skola som för bidrag till fristående skolor är alltför restriktiva. Skollagen bör ändras så att elev och föräldrar har rätt att fritt välja skola. Rätten skall gälla både val av fristående skola och val av skola inom det offentliga skolsystemet.

Mot rätten att välja skola även inom det offentliga skolsystemet brukar från socialdemokratiskt håll anföras att det försvårar den kommunala planeringen. Vi anser att elever och föräldrar lokalt har en realistisk uppfattning om vilka möjligheter som kan erbjudas. Det är givet att

valfriheten i glesbygd inte kan bli densamma överallt i landet.

Däremot kan vi konstatera att med vår syn på föräldrarnas rätt att välja skola och med vårt bidragssystem hade den nu riksbekanta skolan i Drevdagen kunnat drivas vidare med statligt stöd.

Rätten att välja en fristående skola är för de flesta illusorisk, då smått tilltagna bidrag från stat och kommun tvingar skolorna att ta ut skolavgifter – om de över huvud taget blir godkända. Riksdagen bör hos regeringen begära förslag till nya bidragsbestämmelser utifrån principen att statsbidraget skall beräknas per elev och följa elevens val av skola oavsett om denna är fristående eller offentlig.

2 Nuvarande bestämmelser för fristående skolor

Med fristående skola avses enligt skollagen en skola som har en enskild fysisk eller juridisk person som huvudman.

Vad avser grundskolenivån får elever tas emot i fristående skola för skolpliktens fullgörande endast om skolan har godkänts för ändamålet. Godkännande skall meddelas om skolans undervisning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan förmedlar och skolan även i övrigt väsentligen svarar mot grundskolans allmänna mål.

Rätt till statsbidrag följer inte automatiskt av beslut om godkännande. *Rätten att driva och utnyttja fristående skola medför inte någon rätt till stöd från det allmänna.*

Riksdagen beslöt hösten 1982 om ett nytt statsbidragssystem för fristående skolor för skolpliktiga elever. Efter en ändring 1988 gäller nu att statsbidrag kan ges till en fristående skola som har en prägel som i något avseende avviker från grundskolan. Vidare gäller att länskolnämnden skall avgöra om en fristående skola skall godkännas för fullgörande av skolplikt.

Förutsättningen för att få statsbidrag till fristående skola på gymnasial nivå är i huvudsak densamma, dvs. skolan skall ha en prägel som i något avseende avviker från det allmänna skolväsendet.

3 Konsekvenser av nuvarande ordning

I dag går endast ett fåtal elever i fristående skolor med statligt stöd. På grundskolenivån går mindre än en procent av alla skolpliktiga elever i vårt land i fristående skolor.

I flertalet jämförbara länder ses de fristående skolorna som ett naturligt komplement till den offentligt organiserade skolan. Fristående skolor finansieras som regel genom en kombination av bidrag och avgifter. Bidragens storlek varierar avsevärt mellan olika länder. I Nederländerna fördelas eleverna ungefärligen lika på fyra olika skolformer: statliga, katolska, protestantiska och neutrala skolor. Samtliga erhåller statligt stöd till 100 procent.

Även synen på de fristående skolorna varierar. I Frankrike ses t.ex. de katolska skolorna inte som ett fristående utan som ett parallellt system. När den franska regeringen 1984 föreslog att de katolska skolorna skulle

förstatligas mötte detta starka protester från bl.a. två miljoner demonstranter och förslaget drogs tillbaka.

I Sverige ges statsbidrag till enskilda skolor på grundskolenivå efter särskild prövning. I dag erhåller sålunda ett mindre antal Waldorfskolor, etniska, konfessionella och internationella skolor på grundskolenivå bidrag. Bland de fristående skolorna på gymnasienivå återfinns Waldorfskolor, internationella skolor och riksinternat, samt ett antal skolor med yrkesutbildning och konstnärlig inriktning. Vidare utgår statsbidrag till ett par enskilda lanthushållsskolor. Bergsskolan i Filipstad och fyra skolor som lyder under privatskolestadgan.

Socialdemokraternas restriktiva hållning till de fristående skolorna motverkar önskemålen om att utbildningen skall stå öppen för alla. De fristående skolor som inte erhåller statligt eller kommunalt stöd kan komma att drivas vidare genom en ren avgiftsfinansiering. Föräldrar tvingas därigenom till stora personliga uppoffringar för att deras barn skall få gå i en skola man själv valt.

Statsbidraget för elev i fristående skola uppgick läsåret 1987/88 för elev på lågstadiet till 5.824 kronor, mellanstadiet 6.916 kronor och högstadiet 9.100 kronor. Den statliga kostnaden för en elev i grundskolan uppgår f.n. till ca 16.000 kronor. Denna diskrepans i bidragshänseende är, enligt vår mening, en ren diskriminering av de föräldrar som vill välja en alternativ skola för sina barn. Till detta skall läggas att delar av de kommunala skolkostnaderna är direkt hänförliga till antalet elever. Således bör kommunala bidrag motsvarande minst kommunernas kostnader för skolmältider, läromedel och skolhälsovård m.m. kunna följa elevers och föräldrars val av skola.

Motiv för ändrade bidragsbestämmelser

Argumenten för en ordning där elev och föräldrar kan välja en fristående skola eller vilken skola de vill ha inom det offentliga skolväsendet kan sammanfattas så här:

- Elevers och föräldrars önskemål om skolgång i en fristående skola bör i sig vara ett tillräckligt skäl för att skolan också skall få statliga och kommunala bidrag.
- För att Sverige på ett meningsfullt sätt skall kunna leva upp till de förpliktelser som undertecknandet av internationella konventioner bjuder fordras inte bara att formella utan också ekonomiska möjligheter erbjuds dem som väljer en fristående skola.
- Ett enda sammanhållet system kan inte erbjuda den variation och den flexibilitet som en dynamisk skolutveckling kräver. Olika sätt att tillgodose unga människors utbildningsbehov behövs sida vid sida.
- För att rätten att välja skola skall bli praktiskt möjlig fordras att statliga och kommunala bidrag följer eleven till den skola han/hon väljer. Med nuvarande bidragssystem betalar staten och kommunen ungefär hälften var av skolkostnaderna. Statens bidrag kan utan tekniska komplikationer följa eleven. Kommunen, som bl.a. svarar för skollokaler och utrustning, har på grund av skolplikten stora fasta kostnader. Vi förordar därför att bidrag motsvarande minst den rörliga kostnaden skall följa eleven.

- Fler fristående skolor skulle ha en positiv inverkan på den pedagogiska utvecklingen i Sverige. Även om det kan sägas att det inte föreligger någon juridisk skyldighet för det allmänna att ekonomiskt eller på annat sätt stödja fristående skolor kan stat och kommun inte utan vidare friskriva sig från ett moraliskt ansvar för att friheten att välja skola också kan utnyttjas. Olika sätt att tillgodose unga människors utbildningsbehov behövs sida vid sida. Variationer i och förändringar av behoven kan då lättare omsättas i nya utbildningsinriktningar. Positiva erfarenheter från en skola kommer att spridas snabbare.
- I den utvärdering som professor Sixten Marklund utfört för skolöverstyrelsens räkning, "Fristående skolor och alternativ pedagogik" (SÖ R 86:23), sägs bl.a.:

Risken för att Sverige ska få en svårkontrollerad och vildvuxen flora av nya fristående skolor torde snarare minska än öka om skolväsendet i stort visar öppenhet för debatt och förbättringar. Utvärderandet av de fristående skolorna har i grunden samtidigt varit en indirekt utvärdering av det allmänna skolväsendet. Grundskolan började själv som en alternativskola.

Vi delar denna uppfattning och konstaterar att även i dag är elevers och föräldrars möjlighet till fria val av skola en värdefull utvärdering av vårt skolsystem.

5 Förslag

Enligt vår mening skall de fristående skolorna när det gäller statligt stöd inte bedömas enbart utifrån vad de ger elever och föräldrar. Sveriges antagande av FN:s och Europarådets konventioner om fri- och rättigheter att utforma undervisningen är skäl nog för stöd till en fristående skola, om denna uppfyller skollagens krav för godkännande. Om möjligheten att välja skola också skall ges ett reellt innehåll förutsätter detta ett ekonomiskt stöd från det allmänna.

Samtidigt som vi förordar att fristående skolor som godkänts för skolpliktens fullgörande i princip skall vara berättigade till statligt stöd är det emellertid naturligt att kräva att den allmänt bedrivna tillsynen av skolväsendet utförs så att vissa grundläggande kvalitativa krav uppfylls för erhållande av bidrag. Detta bör gälla både för skolor på grundskolenivå och gymnasial nivå.

När vissa grundläggande kvalitativa krav uppfylls bör statligt bidrag kunna utgå till verksamheten. Kostnaden för elev i det offentliga skolväsendet bör vara riktmärke. Det får förutsättas att kommunerna ger motsvarande stöd.

Enligt vår mening bör slutligen prövningsförfarandet när det gäller statsbidrag till fristående skola förenklas. Beslut om bidrag bör kunna fattas av myndighet inom den statliga skoladministrationen. Vid avslag på ansökan skall den sökande skolan ha möjlighet att anföra besvär hos regeringen.

Beslut om godkännande av fristående skola för skolpliktens fullgörande bör fattas av den lokala skolstyrelsen.

6 Hemställan

Mot. 1988/89
Ub206

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om elevers och föräldrars rätt till val av skola,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till nya bidragsbestämmelser för fristående skolor i enlighet med vad som anges i motionen, varvid kostnaderna för en elev i det allmänna skolväsendet skall vara riktmärke för bidragens storlek.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om prövningsförfarandet för bidrag till fristående skolor,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att skolstyrelse skall fatta beslut om godkännande av fristående skola för skolpliktens fullgörande.

Stockholm den 13 januari 1989

Ann-Cathrine Haglund (m)

Göran Allmér (m)

Hans Dau (m)

Birger Hagård (m)

Birgitta Rydle (m)

Ulf Melin (m)

Rune Rydén (m)

Elisabeth Fleetwood (m)